

РИЗИКИ ПРОЯВУ СКАЗУ МОЖНА МІНІМІЗУВАТИ

Куртяк Б. М.¹, Волошин Р. В.², Стронський Ю. С.¹,

Романович М. С.¹, Пундяк Т. О.¹, Островська Л. Л.³, Собко Г. В.¹

¹ Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна, e-mail: kurtakbohndan@gmail.com, r.m.s.@ukr.net, to-pundyak@i.ua

² Головне управління Держпродспоживслужби у Львівській області, м. Львів, Україна

³ Державний науково-дослідний контрольний інститут ветеринарних препаратів та кормових добавок, м. Львів, Україна

У статті наведені дані аналізу епізоотичної ситуації щодо сказу по видах тварин у Львівській області за 2004–2015 рр. Провідне місце серед диких м'ясоїдних, як джерела вірусу сказу займає лисиця (65 %).

На верхній межі кількісний показник 1,5 особин на 100 га сільськогосподарських угідь популяції лисиць. При зростанні кількості поголів'я лисиць більше як 2 особини на вказану вище територію, епізоотичний процес стає неконтрольованим, різко збільшується кількість спалахів сказу серед тварин.

Здатність популяції лисиць до відтворення після відстрілювання лише на короткий час нормалізує показники щільності популяції лисиць у природі. При скороченні популяції лисиць у природі через відстріл на 40 % повне відновлення поголів'я відбувається вже через 2 роки.

Не дивлячись на позитивні протиепізоотичні заходи, які проводяться владою на місцях, все ще є надзвичайно велика кількість безпритульних тварин (в основному собак і котів), які вільно проживають у подвір'ях будинків, на територіях дитячих садочків, шкіл, біля магазинів, автовокзалів, заправочних станцій.

Все це викликає стурбованість у громадян. Часто можна бачити, що діти годують та граються з такими тваринами, при цьому отримують покуси, що в окремих випадках може коштувати їм життя.

Однією з причин такого стану є відсутність контролю за виконанням правил утримання собак і котів, безвідповідальність власників домашніх тварин за їх утримання. Більш серйозних санкцій вимагає до порушників недотримання Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» №1645 – III від 6 квітня 2000 р., особливо ст. 16. Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникнення та поширення інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб.

Така трактовка викладеного дослідження авторами лише підсилює актуальність теми.

Ключові слова: сказ, ризики, дослідження патматеріалу за МФА (метод флуоресцентних антитіл), епізоотичний процес

Сказ – є особливо небезпечним гостро протікаючим вірусної природи захворюванням всіх теплокровних тварин з ознаками негнійного поліенцефаломієліту і проявляється характерними клінічними ознаками буйства, агресією, гіперсалівацією, паралічами. На сказ хворіє і людина. Хвороба завжди закінчується смертю.

Мета роботи. 1. Епізоотична ситуація та моніторинг випадків сказу за 2015 р. у Львівській області.

2. Проведення епізоотичного та епідеміологічного розслідування у кожному випадку виявлення спалаху сказу серед тварин, а особливо при безпосередньому контакті хворої тварини з людиною.

3. Заходи, які проводить служба ветеринарної медицини по мінімізації або уникненню ризиків подальшого поширення рабчної інфекції та можливого прояву захворювання людей на сказ при покусах їх хворими тваринами.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети користувалися актами епізоотичного обстеження господарств, територій, які склалися ветеринарними спеціалістами районних ланок державної служби ветмедицини (Держпродспоживслужба) при виявленні спалаху сказу у кожному випадку, звітами (експертні висновки) обласної лабораторії ветмедицини, бралися до уваги усні та письмові покази громадян, які були свідками або були ознайомлені з перебігом певних подій пов'язаних із спалахом сказу.

Метод епізоотичного розслідування (аналізу) кожного випадку прояву сказу або його лабораторної діагностики брався за основу для оцінки прояву кожного епізоотичного процесу.

Для дослідження на сказ в лабораторію направляють свіжі трупи або голови дрібних тварин, від великих тварин відібраний головний мозок.

Методи діагностики сказу згідно ДСТУ 7053:2009 вказують на проведення таких досліджень:

- індикацію антигену вірусу сказу за допомогою МФА;
- виділення вірусу біопробою на білих мишах;
- ізоляцію вірусу сказу за допомогою перещеплюваної культури клітин з наступною індикацією в МФА.

Суть методу флуоресцентних антитіл (МФА) полягає у сполученні мічених флуоресцеїн ізотіоціанатом (ФІТЦ) поліклональних або моноклональних антитіл зі специфічним антигеном і спостереганні комплексів «антиген – антитіло», що світяться у полі зору люмінесцентного мікроскопа.

Діагноз на сказ вважається встановленим у разі отримання позитивних результатів хоча б одним із вказаних методів.

Результати досліджень. У Львівській області епізоотична та епідемічна ситуація залишається напруженою. З таблиці № 1 видно, що з 2004 року по 2015 рік діагностовано 233 випадки сказу у тварин. Основним джерелом збудника сказу залишається лисиця – 146 (65,0 %) гол., собаки – 38 (17,0 %) і коти – 27 (8,0 %). Не можна нехтувати й іншими тваринами, які беруть участь в епізоотичному процесі, один навіть поодинокий випадок хворої тварини на сказ при контакті з людиною несе великий ризик передачі вірусної хвороби і може привести до трагічних наслідків.

Таблиця 1 – Динаміка виявлення сказу за 2004–2015 рр. у Львівській області по видах тварин (кількість випадків)

Роки	Кількість позитивних за рік	Лисиця	Собаки	Коти	Єнотовидні Собаки	Куниці	Вовки	Корови	Інші тварини
2004	22	13	4	1		1	3		
2005	8	4		2				2	
2006	26	16	3	3	3				1
2007	11	7	3	-	1				
2008	10	6	2	2					
2009	21	9	4	4	1	1	1	1	
2010	14	7	2	4	1				
2011	19	12	4	3					
2012	32	25	4	2					1
2013	29	20	3	2		3		1	
2014	16	10	5						1
2015	25	17	4	4					
Всього	233	146	38	27	6	5	4	4	3
%	100%	65%	17%	8%	3%	2%	2%	2%	1%

Найвища кількість прояву сказу серед тварин припадає на 2006 р. (26 випадків), 2012 р. (32 випадки), 2013 р. (29 випадків), а найменша кількість тварин хворих на сказ припала на 2005 р. (3 випадки), 2008 р. (10 випадків) та 2007 р. (11 випадків).

Табличні дані динаміки щорічного виявлення сказу свідчать про вирішальну та провідну роль у епізоотичному процесі лисиць, які є основним джерелом збудника сказу.

Згідно лабораторних досліджень за вказаний рік встановлено 25 випадків сказу у тварин: лисиці – 17 гол., собак – 4 гол., котів – 4 гол.

Багаторічними дослідженнями встановлено, що існує пряма залежність кількості спалаху сказу у природних умовах від чисельності популяції лисиць.

Авторами детально проаналізовано 25 актів епізоотичного обстеження неблагополучних пунктів в яких лабораторними дослідженнями підтверджено сказ. Особлива увага зверталася на оформлення ветеринарних документів, адрес вогнища інфекції, прізвище власника господарства хворої тварини, обставини контакту хворої тварини з людиною (нанесення покусів), правильність дій посадових працівників ветмедицини, організацію проведення заходів по ліквідації вогнища інфекції.

Доставка патологічного матеріалу для проведення дослідження в районну та обласну лабораторію в названій вище кількості говорить про проведену велику роз'яснювальну роботу ветспеціалістами області серед населення щодо ризиків прояву сказу серед тварин, а особливо дикої фауни.

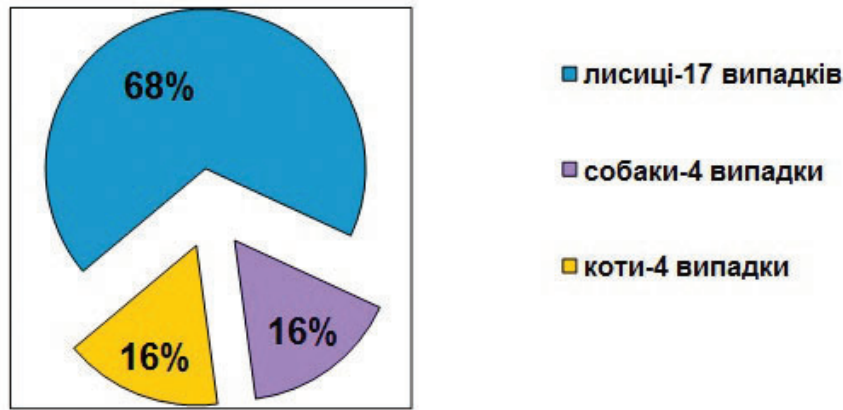

Рис. 1. Аналіз захворюваності на сказ по видах тварин станом на 01.01.2016 року

Важливим позитивним фактором у роботі ветлікарів Львівщини є тісна співпраця із епідеміологічною службою. У 2015 р. через тваринні укуси за антирабічною допомогою звернулося 2326 осіб, а 8 чоловік були покусані тваринами хворими на сказ.

Правильна та своєчасна діагностика сказу тварин дала можливість медикам надати лікувальну допомогу потерпілим і тим самим уникнути ризику можливого прояву сказу у людей.

Разом з тим позитивним моментом при проведенні протиепізоотичних заходів є вимушена вакцинація покусаних тварин, а у нашому випадку було 10 собак яких покусали хворі на сказ лисиці.

При проведенні вимушеного щеплення вакциною «Рабістар» інструкцією передбачено перше введення препарату не пізніше 24–36 годин з моменту інфікування та вказані терміни трьох наступних введень.

Після такого заходу тварини перебувають під карантинним наглядом і будь-яких ускладнень чи захворювань не встановлено. Це ще один крок до розриву епізоотичного ланцюга та уникнення ризику нового спалаху рабічної інфекції.

При ліквідації вогнища будь-якої інфекції важливою умовою є виконання в повному обсязі всіх заходів по боротьбі та профілактиці конкретного інфекційного захворювання.

Упродовж 2015 р. в області проведено 49 засідань ДНПК (державна надзвичайна протиепізоотична комісія) як на районному, так і обласному рівнях. Своїм рішенням комісія накладала карантинні обмеження при виникненні сказу.

В області за рік проведено профілактичних щеплень 330142 тваринам (в основному собакам і котам), відловлено 931 гол. безпритульних тварин, відстріляно 1164 особин лисиць та 14 гол. вовків.

При кожному випадку сказу тварин на об'єктах де знаходився труп тварини проводилася дезінфекція, оформлялися відповідні акти, а ветеринарні працівники проводили подвірні обходи з метою виявлення контактних тварин чи людей із хворими на сказ тваринами.

Вагому роль у проведенні протиепізоотичних заходів і зниження ризику щодо захворювання дикої фауни на сказ відіграє проведення кампанії по пероральній імунізації у Львівській області, яка проводиться з 2012 р. відповідно до Угоди між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерства сільського господарства і розвитку села Республіки Польща. Але це вже стане темою наших наступних досліджень.

Висновки. 1. Упродовж 2015 р. лабораторіями ветмедицини області досліджено 1287 проб патматеріалу відібраних від тварин для дослідження на предмет виявлення сказу. У результаті проведених досліджень по МФА виявлено 25 позитивних проб.

2. Тісна та узгоджена співпраця Служби ветмедицини, санепідемслужби, управління охорони довкілля та державної служби лісового господарства дають можливість координувати заходи по уникненню ризиків або їх мінімізації щодо нових спалахів сказу серед тварин і зменшення соціальної напруги серед населення.

Список літератури

1. Григорашева І.М. Вакцина проти сказу диких хижаків та засоби її застосування в Україні / І.М. Григорашева [та ін.] ; Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І.І. Мечнікова // Тези доповідей науково-практичної конференції «Пошук та розробка нових профілактичних і лікувальних протимікробних засобів, антисептиків, дезінфектантів та пробіотиків» (Харків, 20-21.11.2006 р.) – Харків, 2006. – С. 93.
2. Гришок Л. Лісавіруси, їх епідеміологічне та епізоотичне значення / [Гришок Л., Недосеков В., Полупан І. та ін.] // Вет. мед. України. – 2008. – №8. – С. 16-19.
3. Груздев К.А. Бешенство животных / К.А. Груздев, В.В. Недосеков. – М.: Аквариум ЛТД, 2001. – 304 с.
4. Груздев К.А. Собаки, кошки – мишени и источники бешенства / К.А. Груздев, А.Е. Груздева // Мат. 9-го Междунар. вет. конгресса. – М., 2001. – С. 32.
5. Гуменний Б. Епізоотія природного сказу лисиць та ефективність їх пероральної імунізації в умовах АР Крим / Б. Гуменний, М. Помірко, М. Косенко // Вет. мед. України. – 1997. – №6. – С. 15-16.
6. Коротяев А.И. Медицинская микробиология, иммунология и вирусология / А.И. Коротяев, С.А. Бабичев. – СПб., 2000. – С. 312-315.
7. Литвин В.П. Епізоотологічні аспекти прояву сказу в регіонах України та заходи боротьби / В.П. Литвин, В.В. Поліщук // Аграрний вісник Причорномор'я : збірник наукових праць (Ветеринарні науки) ; Одес. держ. аграр. ун-т. – Одеса, 2003. – Вип. 21. – С. 54-62.

8. Литвин В.П. Прогнозування – це шлях до оптимізації протиепізоотичних заходів / [Литвин В.П., Поліщук В.В., Литвиненко В.М. та ін.] // Науковий вісник Львів. Нац. акад. вет. мед. ім. С.З. Гжицького. – Том 7, №3, ч. 1. – 2003. – С. 102-106.
9. Недосеков В.В. Оздоровлення території України від сказу - невідкладні завдання науки і практики / [Недосеков В.В., Гришок Л.П., Полупан І.М. та ін.]// Вет. мед. України. – 2009. – №2. – С. 12-13.
10. Павленко Н. Некоторые аспекты эпизоотологии бешенства в Украине / Н. Павленко, З. Троценко // Ветеринарная медицина Украины. – 2000. – № 2. – С. 18-19.
11. Сюрин В.Н. Диагностика вирусных болезней животных / В.Н. Сюрин, Р.В. Белоусова, Н.В. Фомина. – М.: Агропромиздат, 1991. – 527 с.
12. Таршис М.Г. Бешенство животных / М.Г. Таршис, М.А. Ковалев, П.П. Кузнецов. – Минск: Урожай, 1990. – 174 с.

RISKS MANIFESTATIONS OF RABIES CAN BE MINIMIZED

**Kurtyak B. M.¹, Voloshin R. V.², Stronsky Yu. S.¹,
Romanovich M. S.¹, Pundiak T. O.¹, Ostrowska L. L.³, Sobko G. V.¹**

¹ Lvivskyy National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after SZ Ґzhytskoho, Lviv, Ukraine

² Department Derzhprodsposhyvsluzhby in Lviv region, Lviv, Ukraine

³ State Research Control Institute of veterinary drugs and feed additives, Lviv, Ukraine

The article presents the analysis of data on rabies epizootic situation of animals in the Lviv region in 2004–2015. By species. Leading among wild carnivores, as a source of rabies virus are fox (65 %).

The upper limits of quantitative indicator (1.5 individuals per 1000 ha/c lands) population of foxes. With increasing population of foxes 2 or more individuals above a specified territory epizootic process becomes uncontrolled, dramatically increasing the number of outbreaks of rabies among animals.

The ability of the population to fox playback vidstrilyuvannya only briefly figures normalizes population density of foxes in nature. So reducing the fox population in nature by shooting 40 % - full recovery of livestock is in 2 years.

Despite the positive anti-epizootic events held power on the ground is still extremely large number of stray animals (mostly dogs and cats that live freely in the backyards of homes in the territories kindergartens, schools, near shops, bus stations, season eye stations).

All this is of concern to citizens. You can often see that children feed and play with animals, thus getting bites that in some cases could cost them their lives.

One reason for this situation is the lack of control over the implementation of the rules of keeping dogs and cats, irresponsible pet owners for their maintenance.

More serious sanctions requires offenders to non-compliance with the Law of Ukraine «On population protection against infectious diseases» in № 1645 – III Input 6 April 2000, especially Art. 16, which sets out the legal, organizational and financial principles of the executive authorities, local governments, enterprises, institutions and organizations aimed at preventing the emergence and spread of infectious diseases, localization and response to outbreaks and epidemics, establishes the rights, obligations and liability of legal entities and individuals in protecting people from infectious diseases.

Such an interpretation of the above study authors only increases the importance of the subject.

Keywords: rabies, risks patmaterialu research on MFA (the method of fluorescent antibodies), epizootic process